

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКСПОРТУ ПЛОДІВ З УКРАЇНИ

І.А. Сало,
доктор
економічних наук
Інститут
садівництва НААН

Мета. Обґрунтувати перспективи експорту плодів з України та можливості диверсифікації зовнішніх каналів збуту. **Методи.** Монографічний, балансовий, конструктивно-розрахунковий, кореляційно-регресійного аналізу та ін. **Результати.** Здійснено аналіз структури, тенденцій експорту та визначено його місце у світовому товарообігу. **Висновки.** У перспективі очікується зростання експорту плодів за рахунок розширення виробництва яблук і грецьких горіхів, налагодження міжнародних торговельних зв'язків між товаровиробниками та організація постійних каналів збуту на світовому ринку.

Ключові слова: ринок, плоди, експорт, виробництво, попит, пропозиція.

В Україні ґрунтово-кліматичні умови є сприятливими для вирощування плодів як для забезпечення внутрішнього ринку, так і для успішного ведення зовнішньої торгівлі. У колишньому СРСР Україна вважалася республікою з найрозвиненішим промисловим садівництвом, де вироблялося близько 35% плодів, і її недаремно називали «садівничою». Однак у період занепаду галузі (1990–1999 рр.) і її становлення (з 2000 р. й донині) потреби населення залишалися недостатньо задоволеними — на 20–74%. У 2000–2013 рр. експортні поставки у виробництві становили лише 4–10%. Слід зазначити, що світовий ринок практично вже сформований, тому просування вітчизняних плодів і закріплення позицій потребує істотних зусиль для окремих підприємств і галузі загалом. Розвиток зовнішньої торгівлі вітчизняними плодами стримується неефективним функціонуванням внутрішнього ринку цих продуктів, зокрема відсутністю стабільної пропозиції, конкурентоспроможних стандартних партій плодів, організованої інфраструктури. З огляду на це особливої уваги

заслужують дослідження розвитку галузі садівництва та зовнішньої торгівлі плодами.

Питанням розвитку галузі садівництва, формування загальної пропозиції плодів та ягід, ефективності каналів реалізації присвячено праці Л.О. Барабаш, О.Ю. Єрмакова, Т.А. Маркіної, В.А. Рудьова, Г.М. Сатіної, Л.П. Смирєнка, Д.Ф. Чухна, О.М. Шестопаля, П.Г. Шитта, А.І. Шумейка, В.В. Юрчишина та інших учених. Однак через зміну фінансового забезпечення галузі, вимог щодо якості продукції, умов і партнерів у торгівлі є потреба в глибших дослідженнях структури і тенденцій експорту плодів з України та окремих країн світу, а також у визначенні перспективи вітчизняного експорту плодів і потенційних країн-покупців.

Мета досліджень — обґрунтувати перспективи експорту плодів з України та можливості диверсифікації зовнішніх каналів збуту.

Методика досліджень. У дослідженнях керувалися методичними підходами до вивчення кон'юнктури на продовольчих ринках [6]. Основою досліджень був діалектичний метод пізнання ринкових процесів та системний підхід до вивчення проблем, які

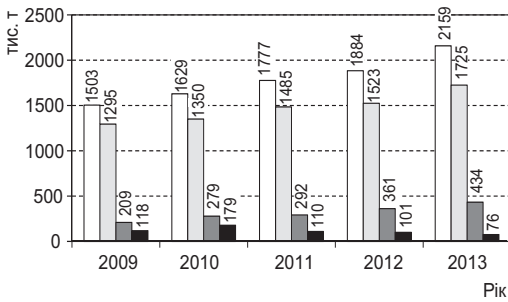

Рис. 1. Виробництво та експорт плодів України [1, 10]; вироблено: □ – всіма господарствами, □ – господарствами населення; ■ – сільськогосподарськими підприємствами; ■ – експорт плодів, тис. т

виникають під час руху плодів від товаровиробників до споживачів.

Результати досліджень. Зі вступом України до СОТ з'явилися перспективи щодо вдосконалення зовнішньоторговельних зв'язків і виходу на світовий ринок. За класичним розумінням, експорт продукції зростає зі збільшенням вітчизняного виробництва, залишається сталим або зменшується в разі спрямування її за іншими каналами збуту. На ринку плодів спостерігається така ситуація: зі збільшенням виробництва в 1,4 раза у 2013 р. порівняно з 2009 р. їх експортні поставки скоротилися в 1,6 раза (рис. 1). Скорочення відбулося переважно за рахунок зменшення експорту яблук у 5,4 раза (табл. 1). У середньому за 2009–2013 рр. їх частка в структурі становила 50,4% (45,2 тис. т).

Зауважимо, що вже тривалий час (2009–2013 рр.) спостерігається тенденція до

збільшення ввозу яблук з Польщі, яка є їх основним імпортером в Україну (87–97%), збільшується їх експорт у Росію і навпаки (рис. 2). Значна частина польських яблук, імпортованих в Україну, реекспортується в Росію. Це пояснюється тим, що польські яблука дешевші за вітчизняні і мають відповідні якісні параметри. До того ж вони імпортуються великими партіями, мають належну упаковку, що становить підвищений інтерес під час закупівлі їх супермаркетами. Розширення вітчизняного виробництва яблук на 5–18% у 2009–2013 рр. істотно не впливало на формування обсягів експорту плодів.

Росія є перспективним споживачем українських плодів як сусідня країна, а ще й тому, що більшість її території за ґрунтово-кліматичними умовами вважається несприятливою для їх вирощування. Вітчизняні плоди можуть бути конкурентоспроможними на російському ринку за наявності стандартних партій продукції високої якості і зниження цін. Однак з огляду на значну державну фінансову підтримку товаровиробників плодів інших країн, скажімо Польщі (державні дотації на закладання садів залежно від конфігурації території та виду дерев надаються в розмірі 1075–1475 євро на 1 га), цього поки що досягти важко [2].

У 2013 р. в структурі експорту плодів найбільшу частку займали горіхи — 65,4%; яблука, груші та айва — лише 23,1% проти 37–69% у попередні роки; абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи — 9,7% (табл. 1). Слід зазначити, що експортні поставки грецьких горіхів формуються за рахунок господарств населення, які є їх основними виробниками

1. Обсяги та вартість експорту свіжих плодів України [10]

Продукція	Рік					У середньому за 2009–2013 рр.	Структура, %	Індекс 2013 р. до 2009 р.
	2009	2010	2011	2012	2013			
<i>Експортні поставки, тис. т</i>								
Горіхи	39,8	39,5	38,9	48,3	31,4	39,6	44,1	0,8
Яблука, груші, айва	59,9	99,0	36,6	19,3	11,1	45,2	50,4	0,2
Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи і терен	1,9	4,9	5,5	3,7	4,7	4,1	4,5	2,5
Усього свіжих плодів	102,4	144,4	81,8	71,6	48,0	89,6	100,0	0,5
<i>Вартість експорту, млн грн</i>								
Горіхи	805,8	809,1	1091,7	1082,8	614,6	880,8	84,4	0,8
Яблука, груші, айва	181,1	276,7	88,5	51,2	29,0	125,3	12,0	0,2
Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи і терен	17,0	44,2	28,0	27,9	31,9	29,8	2,8	1,9
Усього свіжих плодів	1009,3	1139,1	1216,6	1166,6	683,4	1043,0	100,0	0,7

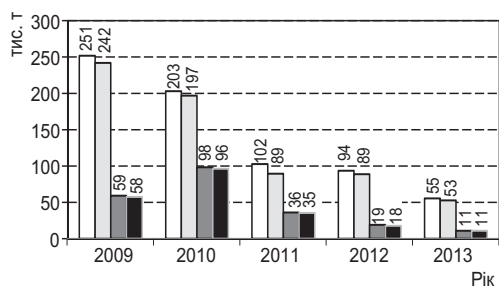

Рис. 2. Експорт-імпорт яблук в Україні [10]:
 □ — імпорт яблук; □ — імпорт яблук із Польщі;
 ■ — експорт яблук; ■ — експорт яблук у Росію,
 тис. т

(99,9%). У 2013 р. вартість експортних поставок плодів зменшилася порівняно з 2009 р. у 1,5 раза переважно за рахунок їх скорочення у 2,1 раза, зі збільшенням урожаю в Україні ціни на зерняткові плоди знизилися на 13,5% (2,6 грн/кг), горіхи — 3,3% (19,6 грн/кг).

У 2013 р. основними покупцями плодів в Україні були: яблук — Росія (10,6 тис. т, або 97,3%), грецьких горіхів — Росія, Румунія, Франція, Ірак, Іран, Туреччина (20,1 тис. т, або 63,6%). Очевидно, що лідером у закупівлі українських плодів є Росія. З огляду на події, що відбуваються на сході України, та загалом економічну ситуацію необхідно диверсифікувати зовнішні канали збуту з метою уникнення економічних ризиків у перспективі.

Очікується, що зі зростанням масштабів вітчизняного виробництва експортні поставки плодів у 2020 р. становитимуть від 292 тис. т і формуватимуться переважно за рахунок яблук і грецьких горіхів [3, 4]. Географія збуту плодів зміниться на користь країн Європи. Зокрема, яблука користуються великим попитом у Німеччині, Великій Британії, Іспанії, які є членами ЄС [7–9]. У середньому

в 2007–2011 рр. ці країни імпортували відповідно 638, 476 та 242 тис. т. З огляду на формування Поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС у перспективі вони можуть бути вигідними партнерами для України в зовнішній торгівлі плодами. Серед зазначених країн найбільший ефект для вітчизняних товаровиробників дасть співробітництво з Німеччиною, яка територіально розміщена найближче, а ціни реалізації яблук дещо вищі. Основними конкурентами в зовнішньоторговельній діяльності для України є Китай, який експортує 1034,6 тис. т яблук (12,5% світового експорту), Італія — 976,1 (11,8%), США — 833,2 (10%), Франція — 726,6 (8,7%), Польща — 532,1 тис. т (6,4%). Разом ці країни формують 50% експортних поставок яблук на 3,9 млрд дол. США, що становить 54% від загальної вартості світового товарообігу.

Для характеристики рівня конкурентоспроможності вітчизняних плодів на світовому ринку визначено місце України у світовому експорті плодів (табл. 2).

Упродовж 2007–2011 рр. частка України у світовому обігу плодів становила лише 0,12–0,40%. При цьому основне місце в структурі займали грецькі горіхи — 6,22–11,04%. Протягом останніх 3-х років показники значно поліпшилися: обсяги експортних поставок вітчизняних плодів зросли у 2–3 рази, а їх частка у світовому обігу — у 1,5–2 рази.

На вітчизняному та світовому ринках спостерігається значна цінова різниця на плоди (табл. 3).

Експортні ціни на вітчизняні плоди практично за всіма видами є значно нижчими за світові, скажімо, на яблука — у 2–3 рази. І лише у 2007 р. ціна на грецькі горіхи перевищувала світову на 29%. Така ситуація пояснюється неякісною маркетинговою політикою українських товаровиробників. Ціни

2. Частка України в обсягах світового експорту плодів, % [10]

Продукція	Рік					Відхилення (+, -) 2011 р. від 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Плоди:	0,12	0,15	0,27	0,40	0,23	0,11
зерняткові культури:	0,25	0,20	0,58	0,89	0,34	0,09
яблука	0,32	0,25	0,75	1,14	0,44	0,12
груші	0,01	0,02	0,03	0,03	0,02	0,01
кісточкові культури:	0,07	0,10	0,07	0,17	0,18	0,11
сливи	0,09	0,00	0,00	0,19	0,07	-0,02
грецькі горіхи	6,22	11,04	9,65	9,70	9,00	2,78

3. Конкурентоспроможність вітчизняних плодів за цінами у світі [5, 10]

Продукція	Експортні ціни за 2007–2011 рр., дол. США/кг		Індекс української експортної ціни до світової, %				
	світова	українська	2007	2008	2009	2010	2011
Яблука	0,77	0,32	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3
Груші	0,90	0,43	0,5	0,5	0,6	0,5	0,3
Абрикоси	1,51	0,54	0,4	0,3	0,5	0,5	0,2
Сливи	1,15	0,44	0,2	0,4	0,5	0,5	0,3
Персики та нектарини	1,21	0,58	0,4	0,3	0,4	0,5	0,8
Вишні та черешні	3,73	1,17	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2
Грецькі горіхи	2,93	2,62	1,4	0,6	0,7	0,8	1,0

на вітчизняні експортні поставки плодів також можуть занижувати комерційні структури, які закуповують основну їх частку в сільськогосподарських підприємств (до 50%) за досить низькими оптовими цінами — 2–3,5 тис. грн

за 1 т. За відсутності ефективних технологій зберігання сільськогосподарські підприємства намагаються реалізувати значний обсяг плодів швидко і з мінімальними втратами продукції.

Висновки

У перспективі передбачається зростання експорту плодів за рахунок розширення виробництва яблук сільськогосподарськими підприємствами, зокрема господарськими товариствами, та грецьких горіхів господарствами населення, налагодження міжнародних торговельних зв'язків між товаровиробниками та організація постійних каналів збуту на світовому ринку. У зв'язку з формуванням ПВЗВТ з ЄС пріоритетним є партнерство в зовнішній торгівлі плодами з Німеччиною, Великою Британією та Іспанією. Однак у цьому напрямі

Україна має сильних конкурентів на світовому ринку плодів — Китай, Італію, США, Францію та сусідню країну Польщі. Вітчизняні плоди є конкурентоспроможнішими на світовому ринку, і ціни на них практично за всіма видами у 2–3 рази нижчі за світові. Однак це зумовлено насамперед надто низьким рівнем закупівельних цін у сільськогосподарських підприємствах через недостатній розвиток сфери зберігання та переробки плодів, неефективне використання ними логістики за реалізації маркетингових стратегій.

Бібліографія

1. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду за 2013 рік. — К., 2014. — 130 с.
 2. Кропивко М.М. Основні шляхи стимулювання розвитку господарств населення та їх інвестиційного забезпечення/М.М. Кропивко//Економіка АПК. — 2012. — № 6. — С. 23–29.
 3. Сало І.А. Економічні засади функціонування та розвитку ринку плодів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»/І.А. Сало. — К., 2014. — 39 с.
 4. Сало І.А. Розвиток ринку плодів в Україні: монографія/І.А. Сало. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. — 394 с.
 5. Статистичний щорічник України за 2013 рік. — К.: Консультант, 2014. — 560 с.

6. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник)/В.М. Алексійчук, В.Я. Амбросов, І.Ф. Баланюк та ін.; за ред. П.Т. Саблука. — К.: ІАЕ, 2000. — 556 с.
 7. Hinrichs C. Regionalizing food security? Imperatives, intersections and contestations in a post-9/11 world/C. Hinrichs//J. of Rural Studies. — № 29. — January, 2013. — P. 7–18.
 8. Buhrmester G. Ertragslage Garten — und Weinbau/G. Buhrmester. — Bonn: BMVEL, 2004. — 126 s.
 9. Ertragslage Garten- und Weinbau 2012 (Daten-Analysen). — Bonn: BMELV, 2012. — 171 s.
 10. FAOSTAT — FAO Statistics Division 2014 [Електр. ресурс]. — Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>

Надійшла 21.01.2015.